

2018-ci ilin yekunu üzrə Azərbaycan Respublikasının

TƏDİYƏ BALANSI¹

2018-ci il üzrə tədiyə balansının ümumi profisiti həm neft qiymətinin 33% bahalaşması, həm də Cari Əməliyyatlar Balansında yaranmış müsbət tendensiyalar hesabına formalaşmışdır. Cari Əməliyyatlar Balansında yaranmış 6.1 mlrd.\$-lıq profisit ehtiyat aktivlərinin 3.5 mlrd.\$ artmasını şərtləndirmişdir.

2018-ci il üzrə tədiyə balansının əsas göstəriciləri

	Mln.\$
Cari əməliyyatlar	6 051.1
Xarici ticarət balansı	9 841.3
Xidmətlər balansı	- 2 062.0
İlkin gəlirlər balansı	- 2 459.6
- <i>İnvestisiya gəlirlərinin repatriasiyası</i>	- 2 125.6
Təkrar gəlirlər balansı	731.4
Kapital hesabı	1.4
Maliyyə hesabı	- 3 190.8
Xalis maliyyə aktivləri	4 786.1
o cümlədən:	
- <i>xaricə yönəldilmiş birbaşa investisiyalar</i>	1 760.9
- <i>portfel investisiyaları</i>	818.7
- <i>tөрəmə maliyyə alətləri</i>	- 3.6
- <i>digər investisiyalar</i>	2 210.1
Xalis maliyyə öhdəlikləri	1 595.3
o cümlədən:	
- <i>Azərbaycana cəlb olunmuş birbaşa investisiyalar</i>	4 109.1
- <i>cəlb olunmuş investisiyaların repatriasiyası</i>	- 3 156.2
- <i>neft bonusu</i>	450.1
- <i>portfel investisiyaları</i>	- 422.3
- <i>tөрəmə maliyyə alətləri</i>	- 4.5
- <i>digər investisiyalar</i>	619.1
Balanslaşdırıcı maddələr	646.4
Tədiyə balansının ümumi saldosu (Ölkənin ehtiyat aktivlərinin dəyişməsi; “+” artım, “-” azalma)	3 508.1

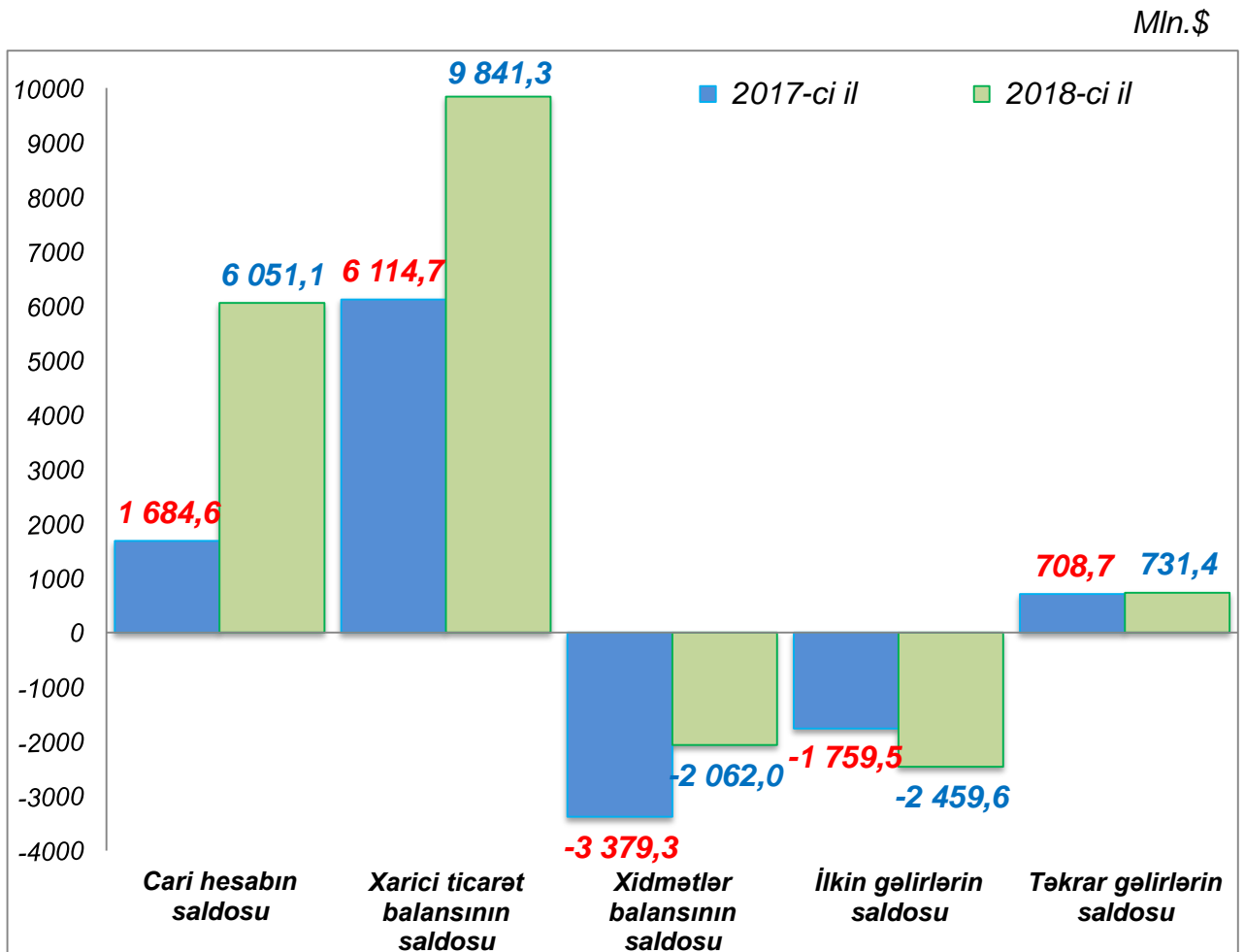
Qeyd: Tədiyə balansı hesablamalarında xam neftin faktiki orta qiyməti 69.6\$ (2017-ci ildə 52.4\$) olmuşdur.

1 Tədiyə balansının metodoloji tərtibatı ilə bağlı http://cbar.az/assets/1186/final_metod.pdf səhifəsinə müraciət edilə bilər.

Cari əməliyyatlar hesabı

2018-ci ilin yekunu üzrə cari əməliyyatlar hesabında 6.1 mlrd.\$ (2017-ci ilə nəzərən 3.6 dəfə artım) məbləğində profisit yaranmış, o cümlədən neft-qaz sektoru üzrə profisit 1.7 dəfə (5.5 mlrd.\$) artaraq 12.9 mlrd.\$, qeyri-neft sektoru üzrə CƏB kəsiri isə ötən ilə nəzərən (ö.i.n.) 19.6% (1.1 mlrd.\$) artaraq 6.8 mlrd.\$ məbləğində olmuşdur. Nəticədə neft-qaz sektorunun profisiti qeyri-neft sektoru üzrə cari hesabın kəsirini tam örtmüşdür. CƏB profisitinin əsas amilləri:

- *Xarici ticarət balansında profisit 1.6 dəfə artması;*
- *İxracın neft-qaz sektoru üzrə 40%, qeyri-neft sektoru üzrə isə 10% artması;*
- *Xidmətlər balansında kəsirin 1.6 dəfə azalması, o cümlədən, tikinti xidmətləri üzrə kəsirin 1.9 dəfə (1.1 mlrd.\$) və digər işgüzar xidmətlər üzrə kəsirin 1.5 dəfə (392 mln.\$) azalması;*
- *Təkrar gəlirlər balansında profisit 3.2% (23 mln.\$) artması.*

Xarici ticarət balansı

2018-ci ildə xarici ticarət dövriyyəsi 31.7 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Neft-qaz sektoru üzrə 17.4 mlrd.\$ həcmində yaranmış profisit qeyri-neft sektoru üzrə 7.6 mlrd.\$-lıq kəsiri bağlamış və nəticədə xarici ticarət balansında 9.8 mlrd.\$-lıq (ö.i.n. 1.6 dəfə artım) profisit yaranmışdır.

2018-ci ildə Azərbaycanın dünyanın 185-dək dövləti ilə ticarət əlaqələri olmuşdur. Xarici ticarətin 12%-i MDB üzvü olan dövlətlərin, 88%-i isə digər xarici dövlətlərin payına düşür.

Əmtəə ixracı. Hesabat dövründə əmtəə ixracı 20.8 mlrd.\$ (37.2% artım) təşkil etmişdir.

Xarici dövlətlərə 17.2 mlrd.\$ neft məhsulları ixrac olunmuş, ixrac olunmuş neft məhsullarının 620.5 mln.\$-ı neft emalı məhsullarının, 16.6 mlrd.\$-ı isə xam neftin ixracının payına düşür.

2018-ci ildə qeyri-neft ixracı artım dinamikası göstərir, ölkənin qeyri-neft ixracı ö.i.n. 9.8% artaraq 1.6 mlrd.\$ təşkil etmişdir.

Əmtəə idxalı. 2018-ci ildə əmtəə idxalı ö.i.n. 21.2% artaraq 11.0 mlrd.\$ təşkil etmişdir, o cümlədən istehlak mallarının idxalının ümumi dəyəri isə 4.8 mlrd.\$ olmuş, bunun da 1.5 mlrd.\$-ı ərzaq məhsullarının payına düşür. Qeyri-neft sektoru üzrə idxal ö.i.n. 19.7% artaraq 9.2 mlrd.\$ olmuşdur. Qeyri-neft idxalının strukturunda minik avtomobillərinin (1.9 dəfə), kimya məhsullarının (40.9%), ağac məmulatlarının (39.5%), alkoqollu və alkoqolsuz içkilərin (28.8%), daş və şüşə məmulatlarının (22.0%), mebel məhsullarının (20.7%) və qara metal və ondan hazırlanmış məmulatların (14.2%) idxalı artmış, şəkərin (39.6%), dəmiryol nəqliyyat vasitələrinin (21.3%) və dənli bitkilərin (11.7%) idxalı isə azalmışdır.

İdxalın strukturunda xarici investisiyalar hesabına gətirilmiş maşın-avadanlıqların və malların xüsusi çəkisi 10.7% təşkil edərək 1.2 mlrd.\$ olmuşdur.

Xidmətlər balansı

2018-ci ilin yekunu üzrə xarici dövlətlərlə Azərbaycanın iqtisadi əlaqələrində xidmətlərin ümumi həcmi 11.5 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Bunun 6.8 mlrd.\$-ı qeyri-rezidentlər tərəfindən Azərbaycanın rezidentlərinə, 4.7 mlrd.\$-ı isə Azərbaycan rezidentlərinin xarici ölkələrin rezidentlərinə göstərilən xidmətlərdir. Nəticədə xidmətlər balansında 2.1 mlrd.\$-lıq kəsir yaransa da, ötən ilə nəzərən 1.6 dəfə azalmışdır.

Neft-qaz sektoru üzrə kəsir 1.7 mlrd.\$ olmuşdur (əsasən 1.3 mlrd.\$ tikinti xidmətləri və 601 mln.\$ digər işgüzar xidmətlər). Qeyri-neft sektoru üzrə xidmətlər balansının kəsiri idxalın artması ilə əlaqədar olaraq ö.i.n. 26.5% artaraq 350 mln.\$ təşkil etmişdir.

Qarşılıqlı xidmətlər dövriyyəsinin 24%-i nəqliyyat xidmətləri üzrə aparılan əməliyyatların payına düşür. Ümumi dəyəri 2.7 mlrd.\$ olan nəqliyyat xidmətlərinin 45%-i qeyri-rezidentlərin Azərbaycanın nəqliyyat sistemlərindən istifadə etmələri ilə əlaqədardır. Azərbaycanın

rezidentlərinin qeyri-rezidentlərə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin dəyəri 1.2 mlrd.\$, qeyri-rezidentlərin Azərbaycan rezidentlərinə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin dəyəri isə 1.5 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Dövr ərzində qeyri-neft sektoru üzrə nəqliyyat xidmətlərinin ixracı 42% artmışdır.

2018-ci il üzrə qarşılıqlı turizm xidmətlərinin dövriyyəsi ö.i.n. 13.3% azalaraq 4.9 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Hesabat dövrü ərzində turizm xidmətləri üzrə ixrac (2.6 mlrd.\$) idxalı (2.3 mlrd.\$) üstələməsi nəticəsində 349.8 mln.\$ həcmində profisit yaranmışdır (2018-ci il ərzində Azərbaycana gələn xarici vətəndaşların sayı 6% artıb).

Xarici ölkələr tərəfindən Azərbaycan rezidentlərinə turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin dəyəri 2.3 mlrd.\$ məbləğində olmuşdur. Bunun 87%-i Azərbaycan vətəndaşlarının şəxsi səfərləri ilə bağlı xarici ölkələrdə olarkən sərf etdikləri vəsaitlərin (məlik idxal üçün vəsaitlər istisna olmaqla) payına düşür.

Hesabat dövründə qeyri-neft sektoru üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən tikinti xidmətlərinin dəyəri ö.i.n. 30% azalaraq 25.1 mln.\$ təşkil etmişdir. Qeyri-neft sektoru üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən digər işgüzar xidmətlərin dəyəri isə ö.i.n. 3.8% azalaraq 799.4 mln.\$ olmuşdur.

İlkin gəlirlər balansı

Hesabat dövründə neft-qaz sektoru üzrə 2.9 mlrd.\$ kəsir, qeyri-neft sektoru üzrə isə 390 mln.\$ profisit olmuşdur. Nəticədə ilkin gəlirlər balansında kəsir ö.i.n. 40% artaraq 2.5 mlrd.\$ təşkil etmişdir. İlkin gəlirlər üzrə daxilolmaların və ödənişlərin ümumi dövriyyəsi 5.7 mlrd.\$ olmuşdur. Bunun 71.5%-i (4.1 mlrd.\$) Azərbaycandan qeyri-rezidentlərə ödənişlər təşkil edir. Bu məbləğin isə əsas hissəsini (2.8 mlrd.\$) beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları üzrə xarici investorların payına düşən gəlirlərin repatriasiyası (əsasən xam neft şəklində), qiymətli kağızlar portfeli üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən faizlər (358.1 mln.\$) və xarici kreditlərdən istifadəyə görə ödənilən faizlər (488.2 mln.\$) təşkil edir. Qeyri-neft sektoru üzrə ilkin gəlirlər balansının profisiti ö.i.n. 4.5 dəfə artması dövlət sektorunun idarəetmədən gəlirlərinin artması ilə əlaqədardır.

Təkrar gəlirlər balansı

Təkrar gəlirlər üzrə xarici ölkələrlə aparılan əməliyyatların ümumi dəyəri 1.6 mlrd.\$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Daxilolmalar 1.2 mlrd.\$, ödənişlər isə 436.8 mln.\$ təşkil etmişdir.

Təkrar gəlirlər üzrə ümumi daxilolmaların 92.4%-i xarici ölkələrdən fiziki şəxslərin pul baratları, 6.3%-i ölkəyə gətirilən humanitar və yardım mallarının dəyəri, 1.3%-i isə digər daxilolmalar təşkil edir. Ölkəyə göndərilən pul baratlarının həcmi 5.8% artaraq 1.1 mlrd.\$,

ölkədən çıxarılan pul baratlarının həcmi isə 5.4% artaraq 361.4 mln.\$ olmuşdur. Nəticədə pul baratları üzrə 718.3 mln.\$ müsbət saldo yaranmışdır.

Bütövlükdə, təkrar gəlirlər üzrə əməliyyatların saldosu müsbət 731.4 mln.\$ (ö.i.n. 3.2% artım) təşkil etmişdir.

Maliyyə hesabı²

2018-ci il üzrə ölkənin xalis maliyyə aktivləri 4786.1 mln.\$ artmışdır. Bu göstərici xaricə yönəldilmiş birbaşa investisiyalar (1760.9 mln.\$), portfel investisiyaları (818.7 mln.\$), törəmə maliyyə alətləri (-3.6 mln.\$) və digər investisiyalar (2210.1 mln.\$) hesabına formalaşmışdır.

Hesabat dövründə ölkənin xalis maliyyə öhdəlikləri isə 1595.3 mln.\$ təşkil etmişdir ki, bu da xaricdən cəlb olunmuş xalis birbaşa investisiyalar (952.9 mln.\$), neft bonusu (450.1 mln.\$), portfel investisiyaları (-422.3 mln.\$), törəmə maliyyə alətləri (-4.5 mln.\$) və digər investisiyalar (619.1 mln.\$) hesabına formalaşmışdır.

2018-ci ilin yekunu üzrə xalis maliyyə aktivləri və öhdəlikləri

Mln.\$

	<i>Aktivlər</i>	<i>Öhdəliklər</i>
Birbaşa investisiyalar	1 760.9	952.9
- neft-qaz sektoru	633.5	288.6
- digər sektorlar	1 127.4	664.3
Neft bonusu		450.1
Portfel investisiyaları	818.7	-422.3
Törəmə maliyyə alətləri	-3.6	-4.5
Digər investisiyalar	2 210.1	619.1
- ticarət kreditləri və avanslar	2 927.5	789.4
- kreditlər və ssudalar	145.9	-63.2
- depozitlər və nağd valyuta	-863.3	-107.1
C Ə M İ	4 786.1	1 595.3

Birbaşa investisiyalar

Birbaşa investisiyalar formasında xaricdən cəlb olunmuş sərmayələrin ümumi məbləği 4.1 mlrd.\$ olmuşdur. Ölkə iqtisadiyyatına yatırılmış birbaşa investisiyaların strukturunda neft-qaz sektorunun xüsusi çəkisi 76.5% təşkil etmişdir.

2018-ci ildə tədiyə balansında birbaşa investisiyalar maddəsinin neft-qaz sektoru üzrə xalis maliyyə öhdəliklərinin (**952.9 mln.\$**) artımı cəlb olunmuş investisiya ilə (**4109.1 mln.\$**)

2 Beynəlxalq Valyuta Fondunun tədiyə balansı üzrə yeni (6-cı nəşr) Təlimatının tələblərinə uyğun olaraq tədiyə balansının strukturunda kapital və maliyyə hesabı Aktivlər/Öhdəliklər prinsipi üzrə təsnifləşdirilmişdir.

kapitalın repatriasiyası (**3156.2 mln.\$**) arasındakı fərqdən formalaşır.

Qiymətləndirmələrə görə qeyri-neft sektoruna cəlb olunmuş birbaşa investisiyaların ümumi məbləği 967.1 mln.\$ olmuşdur.

Haşiyə 1. Azərbaycanın neft-qaz sektoruna cəlb olunmuş investisiyaların həcmi, strukturu, investitorlar arasında pay bölgüsü və qoyulmuş sərmayələrin sonradan gəlir və kapital formasında ölkədən çıxarılması (repatriasiya) müvafiq beynəlxalq neft-qaz sazişlərinə və BVF-nun tövsiyələrinə əsasən həyata keçirilməkdədir.

Bağlanmış müqavilələr əsasında gəlirlərin "repatriasiyası" dövr ərzində xarici investordan yatırıldığı investisiyadan əldə etdiyi gəlirdir. Qeyd edək ki, bu sazişlərə əsasən müvafiq konsorsiumlarda olan payçılar hesabat dövrü ərzində Azərbaycan iqtisadiyyatına qoyduqları investisiyaların hamısını hasil edilən və ixrac olunan xam neft şəklində geri götürürlər (kapitalın repatriasiyası). Bu əməliyyat faktiki olaraq tədiyə balansının maliyyə hesabında ölkənin birbaşa investisiyalar üzrə xarici öhdəliklərinin azalması (mənfi işarə) deməkdir ("-" net incurrence of liabilities).

Kreditlər və digər investisiyalar

Hesabat dövründə kreditlər və ssudalar üzrə xalis maliyyə aktivləri 145.9 mln.\$ artmış, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 63.2 mln.\$ azalmışdır. Kreditlər və ssudalar üzrə xalis maliyyə öhdəlikləri dövlət təminatlı kreditlər hesabına artmış, neft-qaz sektorunun kreditləri, birbaşa dövlət kreditləri, firmaların və digər müəssisələrin kreditləri və bankların kreditləri hesabına isə azalmışdır.

Depozitlər və nağd valyuta üzrə xalis maliyyə aktivləri 863.3 mln.\$, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 107.1 mln.\$ azalmışdır.

Ehtiyat aktivləri

Hesabat dövründə ölkənin ehtiyat aktivləri 3.5 mlrd.\$ məbləğində artmışdır.

Haşiyə 2. Ehtiyat aktivləri – bu maddə Cari əməliyyatlar və Maliyyə hesabında baş vermiş əməliyyatların nəticəsi olaraq ölkənin valyuta ehtiyatlarının artıb/azalmasını ifadə edir. Təcrübədə cari əməliyyatlar hesabı kəsirli/profitli olduqda, bu kəsir/profit kapital və maliyyə hesabının profiti/kəsiri hesabına maliyyələşməlidir/örtülməlidir. Lakin, əgər cari hesabın kəsiri/profitli tam olaraq kapital və maliyyə hesabının profiti/kəsiri hesabına maliyyələşmərsə/örtülmürsə, onda bu fərq ehtiyat aktivləri (valyuta ehtiyatları) hesabına maliyyələşə/örtülə bilər.

Tədiyə balansının ümumi kəsirini ehtiyat aktivlər maliyyələşdirmirsə (və ya əksinə, profit ehtiyat aktivlərin artımında əks olunmursa), yaranan fərq balanslaşdırıcı maddələrdə saldo kimi öz əksini tapır.